

Vadlīnijas degvielas piegādātāju sertificēšanai atjaunīgās transporta enerģijas atbilstības apliecināšanai Latvijā

KLIMATA UN ENERĢĒTIKAS MINISTRIJA

RĪGA, 2026

Iestāde: Klimata un enerģētikas ministrija Struktūrvienība: Enerģētikas ilgtspējas departaments	Dokumenta nosaukums Vadlīnijas degvielas piegādātāju sertificēšanai atjaunīgās transporta enerģijas atbilstības apliecināšanai Latvijā		
Sagatavoja: Enerģētikas ilgtspējas departaments	Variants: 1	Datums: 01.06.2026.	Lappuses: 13
Komentāru / priekšlikumu labojumiem iesniegšana: pasts@kem.gov.lv			

SATURS

1. Kopsavilkums	3
2. Masas bilances sistēma un izsekojamība	4
2.1. Masas bilance tikai vienas produktu grupas un konkrētas vietas ietvaros.....	5
2.2. Bilances periods, perioda slēgšana un atlikumu pārvešana	5
2.3. Piegādes nesertificētiem operatoriem un eksports uz trešajām valstīm.....	5
2.4. Degvielas apjomi bez ilgspējas raksturlielumiem	6
2.5. Masas bilances operatīvā procedūra: partijas saņemšana, uzskaitē un izlaišana	6
2.6. Lēmums pirms laišanas tirgū un dubultas uzskaites novērsšana.....	7
3. Ilgtspējas un emisiju ietaupījumu apliecināšana	8
3.1. Brīvprātīgās shēmas	8
3.2. Prasības sertifikācijas institūcijai un auditam.....	8
3.3. Sertificēšanās process	8
3.3.1. Obligātās prasības pirms pieteikšanās sākotnējam auditam.....	9
3.3.2. Pieteikuma dokumentu komplekts sertifikācijas institūcijai.....	10
3.3.3. Minimālais auditam sagatavojamo dokumentu komplekts.....	10
3.4. Riskos balstīta pārbaude un audita intensitāte.....	10
3.5. Riska signāli un obligātā eskalācija.....	11
4. Atbilstības apliecināšana.....	11
4.1. Ilgtspējas apliecinājumi	11
4.2. Ilgtspējas apliecinājumu minimālā kontrole un datu konsekvence	12
4.3. Ilgtspējas apliecinājumu nepieņemšanas, labošanas un atkārtotas izsniegšanas kārtība	12
4.4. SEG emisiju ietaupījuma pierādīšana un aprēķini	12
5. Savienības datubāze un datu saskaņošana	13

1. Kopsavilkums

Biodegvielas tiek ieskaitītas [Transporta enerģijas likumā](#) noteikto pienākumu izpildē tikai tad, ja tās ir ilgtspējīgas. Ilgtspējības kritēriji ir izstrādāti Eiropas līmenī.

Latvijā biodegvielu ilgtspējību var pierādīt, tikai izmantojot Eiropas Komisijas (turpmāk – EK) atzītas brīvprātīgas shēmas vai nacionālās shēmas. Šo shēmu ietvaros jānodrošina atbilstības pārbaude vismaz šādiem kritērijiem: 1) Siltumnīcefekta gāzu emisiju (turpmāk – SEG) samazināšana (SEG emisiju ietaupījumu kritērijs); 2) Zemes izmantošanas prasības (ilgtspējas kritērijs); 3) Revīzijas prasības; 4) Izsekojamības prasības.

Eiropas Parlamenta un Padomes [Direktīvas \(ES\) 2018/2001](#) (turpmāk – RED) 30. pants nosaka ekonomisko operatoru pienākumu izmantot masas bilances sistēmu un paredz EK atzītu brīvprātīgo shēmu vai nacionālo shēmu izmantošanu ilgtspējas un emisiju kritēriju apliecināšanai. Komisijas Īstenošanas [regula \(ES\) 2022/996](#) (turpmāk – Regula 2022/996) nosaka prasības dokumentēšanai, auditējamai izsekojamībai, masas bilances kontrolei un riskos balstītai datu pārbaudei, savukārt tās I pielikums detalizē pa piegādes ķēdi nododamos ilgtspējas un darījumu datus.

Transporta enerģijas ilgtspējas apliecināšanai transportā piemērojami [Noteikumos Nr. 686](#) noteiktie ilgtspējas kritēriji (II. un III. nodaļa), emisiju ietaupījumu aprēķins – un kritēriji (IV. un VI. nodaļa), kā arī masas bilances nosacījumi (27.-31. punkts). Konkrēti atbilstības pamatošanai degvielas piegādātāji izmanto ilgtspējas apliecinājumu (turpmāk – PoS) un citus attiecīgās sertifikācijas shēmas paredzētos pierādījumus. Prasības atbilstības apliecināšanai degvielas piegādātājiem ir noteiktas Noteikumu Nr. 686 VII. nodaļā.

Šīs vadlīnijas ir izstrādātas kā praktisks palīglīdzeklis degvielas piegādātājam, lai organizētu ilgtspējas un siltumnīcefekta gāzu (SEG) emisiju prasību izpildi un apliecinātu atbilstību šīm prasībām. Ja starp šīm vadlīnijām, piemērojamās shēmas noteikumiem un tieši piemērojamu normatīvo aktu prasībām pastāv atšķirības, prioritāri piemērojami normatīvie akti un attiecīgās shēmas saistošie noteikumi. Degvielas piegādātājam savās iekšējās procedūrās ieteicams skaidri atzīmēt, kuras prasības ir normatīvi obligātas, kuras izriet no izvēlētās shēmas un kuras ieviestas kā uzņēmuma iekšējā kontrole.

2. Masas bilances sistēma un izsekojamība

Masas bilance ļauj fiziski sajaukt produktus, vienlaikus saglabājot dokumentētu uzskaiti. RED 30. pants paredz, ka ekonomiskajam operatoram jāspēj pierādīt, ka pārdotais ilgtspējīgais daudzums nepārsniedz saņemto. Masas bilances sistēmā ilgtspējas raksturlielumus var attiecināt uz konkrētiem izlaides apjomiem, nepastāvot prasībai par fizisku molekulu segregāciju.

Process ietver rūpīgu sistēmā ievadīto atjaunīgo izejvielu apjoma izsekošanu. Šīs atjaunīgās (biomasas) izejvielas pēc tam tiek attiecinātas uz konkrētiem degvielas apjomiem masas bilances sistēmā, ļaujot ražotājiem deklarēt daļu gala produkta kā atjaunīgo, pat ja fiziskā degviela satur gan fosilo, gan atjaunīgo molekulu maisījumu.

Šī pieeja negarantē, ka gala lietotājam piegādātais degvielas apjoms nesatur fosilās izcelsmes molekulas, tomēr tā nodrošina, ka piegādes ķēdē ir ievadīts līdzvērtīgs daudzums atjaunīgās degvielas, tādējādi aizstājot daļu fosilās degvielas izmantošanas. Tādējādi ražotāji var integrēt fosilās un atjaunīgās izejvielas vienā ražošanas sistēmā, izmantojot esošo pārstrādes un sadales infrastruktūru, optimizējot resursu izmantošanu un samazinot nepieciešamību pēc papildu ieguldījumiem.

Masas bilance nodrošina sertificēto izejvielu plūsmas izsekojamību piegādes ķēdē un saglabā saikni starp izmantotajām izejvielām un to ilgtspējas raksturlielumiem. Lai gan maisījumā vairs nav iespējams fiziski noteikt konkrēto izejvielu klātbūtni, to ilgtspējas un SEG emisiju raksturlielumi tiek uzskaitīti un pārnesti tālāk masas bilances sistēmā.

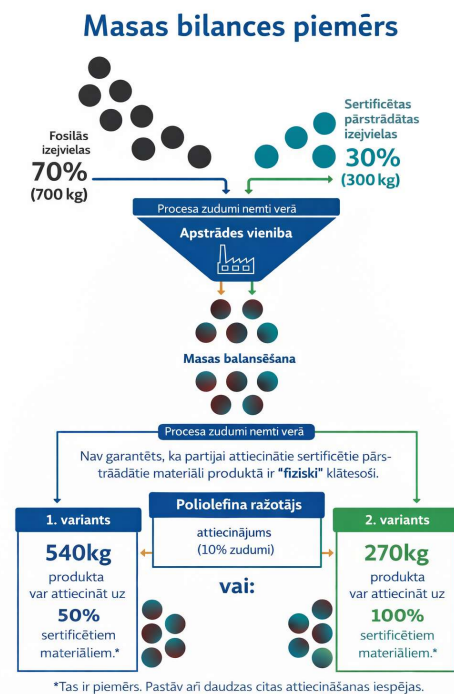
Masas bilance praksē

Praktiskā piemērā tiek sajaukti 70% fosilo materiālu (700 kg) un 30% sertificētu pārstrādātu izejvielu (300 kg). Apstrādes vienības operators veic pirmo masas bilanci, atskaita procesa zudumus un piegādā noteiktu maisījuma apjomu nākamajam ražošanas posmam. Lai gan saņēmējs saņem masas bilances materiālus, nav garantijas, ka konkrētajai partijai attiecinātie sertificētie pārstrādātie materiāli šajā partijā ir fiziski klātesoši. Tomēr ražotājs uzskaites sistēmā attiecina sertificētās izejvielas uz savām izlaidēm.

Ja nākamajā posmā no masas bilances materiāliem saražo vienu tonnu gatavās produkcijas un procesa zudumi ir 10%, tad 270 kg izlaides var tikt attiecināti uz 100% sertificētām pārstrādātām izejvielām. Alternatīvi 540 kg izlaides var attiecināt uz 50% sertificētu materiālu saturu. Tas nenozīmē, ka konkrētais izstrādājums fiziski satur sertificēto pārstrādāto materiālu. Tas nozīmē, ka piegādes ķēdes sākumā sertificētā ievade ir aizstājusi fosilos resursus un devusi ieguldījumu lielākā apmērā.

Masas bilances priekšrocības

Masas bilance nodrošina priekšrocības visiem piegādes ķēdes dalībniekiem un veicina pārstrādātu un atjaunīgu izejvielu izmantošanu. Tā ļauj integrēt alternatīvas izejvielas esošajā infrastruktūrā un piegādes ķēdēs. Masas bilances sistēmas pamatā ir apjomu un tiem piešķirto ilgtspējas raksturlielumu izsekojamība dažādos piegādes ķēdes un apstrādes posmos, tādējādi uzlabojot piegādes ķēdes pārredzamību.

Sertifikācijas loma

Sertifikācijai ir izšķiroša nozīme piegādes ķēdes izsekojamībā un alternatīvu izejvielu izmantošanas palielināšanā. Regula 2022/996 nenosaka konkrētu uzskaites sistēmas formātu, tomēr izmantotajai sistēmai jānodrošina pilnīga partiju, ilgtspējas raksturlielumu un masas bilances datu izsekojamība. Praktiski ieteicams izmantot vienotu *Excel* vai *ERP* modeli ar: iepirkumu reģistru, partiju identifikatoru, ilgtspējas un emisiju ietaupījumu rādītāju raksturlielumiem, atlikumu tabulu un automatisku bilances kontroli. Ieteicamās kolonnas: datums, piegādātājs, produkts, partijas identifikators, apjoms, SEG vērtība, ilgtspējas raksturlielumi, ienākošais apjoms, izejošais apjoms, atlikums.

2.1. Masas bilance tikai vienas produktu grupas un konkrētas vietas ietvaros

Masas bilances sistēma degvielas piegādātājam jāpiemēro tā, lai sajaukšana un ilgtspējas un SEG emisiju raksturlielumu attiecināšana notiktu tikai regulējumā noteiktajās robežās. Regula 2022/996 nosaka, ka **produktu grupa** ietver izejvielas vai degvielas ar līdzīgām fizikāli ķīmiskām īpašībām, līdzīgām siltumspējām un vienādiem noteikumiem attiecībā uz to ieguldījumu degvielas piegādātājam noteikto pienākumu izpildē, savukārt **objekts** ir precīzi identificējama ģeogrāfiskā vai loģistiskā vieta, kurā produktus var sajaukt. Tādēļ degvielas piegādātāja procedūrās skaidri jānosaka, ka masas bilance tiek uzturēta atsevišķi pa vietām un produktu grupām, un ilgtspējas un SEG emisiju raksturlielumi nav pārvietojami pāri šo robežu pārkāpjošā veidā.

2.2. Bilances periods, perioda slēgšana un atlikumu pārvešana

Degvielas piegādātājam savās iekšējās procedūrās jānosaka vienots masas bilances periods katram **objektam** un **produktu grupai**. Praktiskai uzskaitē ieteicams izmantot kalendāro mēnesi vai citu iepriekš noteiktu, konsekventi piemērotu periodu. Izvēlētais periods jāpiemēro vienādi visām attiecīgajām partijām konkrētajā **objektā** un produktu grupā.

Perioda beigās jāveic dokumentēta bilances slēgšana, kurā vismaz:

- 1) salīdzina perioda sākuma atlikumu, ienākošos apjomus, izejošos apjomus un perioda beigu atlikumu;
- 2) pārbauda, ka tirgū laistais vai tālāk nodotais ilgtspējīgais apjoms nepārsniedz pieejamo ilgtspējīgo apjomu attiecīgajā **objektā** un **produktu grupā**;
- 3) identificē un dokumentē visas korekcijas, zudumus, norakstus, atceltos darījumus un pārrēķinus;
- 4) nodrošina, ka perioda beigu atlikums ir sasaistāms ar konkrētu partiju vai partiju kopumu un ka tam saglabāti attiecīgie ilgtspējas un SEG raksturlielumi.

Atlikumu pārvešana uz nākamo periodu ir pieļaujama tikai tad, ja tā balstīta uz faktiskajiem, dokumentētiem un auditējamiem datiem. Nav pieļaujama ilgtspējas raksturlielumu "pārrakstīšana" vai "aizņemšanās" no citas vietas, citas produktu grupas vai no nākamā perioda darījumiem. Ja perioda slēgšanā tiek konstatēta neatbilstība, apjomu, uz kuru attiecas neatbilstība, līdz situācijas noskaidrošanai nedrīkst deklarēt kā ilgtspējīgu.

2.3. Piegādes nesertificētiem operatoriem un eksports uz trešajām valstīm

Masas bilances sistēmas pārvaldībā jāņem vērā arī piegādes ķēdes dalībnieki, kuri nav sertificēti, jo šādos gadījumos ilgtspējas raksturlielumu nodošana tālāk nav iespējama tādā pašā veidā kā sertificētā piegādes ķēdē.

Tāpat, ja degviela tiek eksportēta uz valstīm (piemēram, trešajām valstīm), kurās netiek atzīta vai piemērota tāda pati masas bilances pieeja, jāparedz piesardzības pasākumi, lai nodrošinātu ilgtspējas raksturlielumu konsekventu uzskaiti un novērstu dubultās uzskaites

risku. Degvielas piegādātājam šādos gadījumos ieteicams nodrošināt atsevišķu uzskaiti un dokumentētu lēmumu pieņemšanas kārtību par ilgtspējas raksturlielumu turpmāku attiecināšanu.

2.4. Degvielas apjomi bez ilgtspējas raksturlielumiem

Saskaņā ar Regulu 2022/996 masas bilances sistēmā jāuzskaita arī degvielas apjomi, kuriem nav piešķirti ilgtspējas raksturlielumi. Līdz ar to degvielas piegādātāja uzskaites sistēmai jāspēj nošķirt apjomus, kuriem ir piešķirti ilgtspējas raksturlielumi, no apjomiem, kuriem šādi raksturlielumi nav piešķirti. Nedrīkst pieļaut šādu apjomu deklarēšanu kā ilgtspējīgus vai PoS izsniegšanu bez atbilstoša pamatojuma.

2.5. Masas bilances operatīvā procedūra: partijas saņemšana, uzskaitē un izlaišana

Lai masas bilances sistēma būtu praktiski piemērojama, degvielas piegādātājam ieteicams savā iekšējā procedūrā noteikt šādu minimālo darbību secību:

1. Partijas saņemšana

- pārbaudīt piegādātāja sertifikāta derīgumu, tvērumu un attiecīgā objekta atbilstību;
- pārbaudīt, vai saņemtajam produktam ir pievienots PoS vai cits attiecīgās shēmas pieļautais ilgtspējas apliecinājums;
- pārbaudīt, vai produkts, izejviela, partijas ID, daudzums, izcelsmes valsts, SEG dati un citi būtiskie raksturlielumi sakrīt starp PoS, komerciālajiem dokumentiem un faktiskās saņemšanas datiem;
- noteikt, kurai produktu grupai un kurai vietai partija tiks piesaistīta masas bilances sistēmā.

2. Reģistrācija masas bilances sistēmā

- ievadīt partiju masas bilances reģistrā tajā pašā vai nākamajā darba dienā pēc saņemšanas;
- norādīt partijas statusu: sertificēta, nesertificēta vai bez noteiktiem ilgtspējas raksturlielumiem;
- saglabāt saikni starp partiju, PoS, rēķinu, pavadzīmi, noliktavas ierakstu un UDB ierakstu.

3. Sajaukšana, sadalīšana vai pārstrāde

- dokumentēt visas darbības, kuru rezultātā mainās partijas apjoms, statuss vai raksturlielumu sadalījums;
- saglabāt dokumentētu metodiku, kā ilgtspējas un SEG raksturlielumi tiek attiecināti uz izejošajām partijām;
- nodrošināt, ka raksturlielumi netiek pārvietoti ārpus attiecīgās produktu grupas un vietas robežām.

4. Izejošās partijas izlaišana

- pirms izlaišanas pārbaudīt, ka attiecīgajā masas bilances kontā ir pietiekams apjoms ar nepieciešamajiem raksturlielumiem;
- izsniegt PoS vai citu atbilstošu apliecinājumu tikai tādā apjomā un ar tādiem raksturlielumiem, kurus sedz masas bilances uzskaitē;
- nodrošināt, ka izejošās partijas dokumentiem, PoS un iekšējās uzskaites ierakstiem ir identiski vai savstarpēji izsekojami pamatdati.

5. Kontrole pēc darījuma

- veikt regulāru salīdzinājumu starp noliktavas datiem, masas bilances reģistru, izsniegtajiem PoS un grāmatvedības/pielāgšanas dokumentiem;
- visas neatbilstības dokumentēt, izmeklēt un slēgt ar koriģējošām darbībām.

2.6. Lēmums pirms laišanas tirgū un dubultas uzskaites novēršana

Pirms ilgtspējīgas biodegvielas apjoma laišanas tirgū degvielas piegādātājam jāveic dokumentēts galīgais lēmums par atbilstības apliecinājuma izmantošanu. Šajā lēmumā ieteicams apstiprināt vismaz to, ka:

- attiecīgais apjoms ir segts ar masas bilances uzskaiti konkrētajā objektā un produktu grupā;
- PoS dati ir pilnīgi un savstarpēji saskan ar komerciālajiem dokumentiem;
- piegādātāja sertifikāts un tvērums aptver attiecīgo darījumu;
- attiecīgajam apjomam nav pretrunīgu ierakstu citās uzskaites sistēmās;
- UDB ieraksts ir izveidots, saņemts vai pārbaudīts un sasaistāms ar partiju.

Lai novērstu dubulto ieskaiti, vienam un tam pašam apjomam driest būt tikai viens konsekvents un auditējams ilgtspējas raksturlielumu kopums. Nedriest pieļaut vairāku neatkarīgu PoS izmantošanu vienam un tam pašam apjomam vai pretrunīgus ierakstus dažādās uzskaites sistēmās. Ja tiek konstatēta neatbilstība, attiecīgo apjomu līdz tās novēršanai nedriest deklarēt kā ilgtspējīgu.

Ieteicamie masas bilances reģistra lauki

Lauks	Apraksts	Piemērs / piezīme	Atsauce
Datums	Ienākošās/izejošās kustības datums	Kalendāra datums	Art. 30; Reg. 2022/996
Objekts	Fiziskā vieta, kur materiāli var tikt sajaukti	Terminālis / noliktava / ražotne	Reg. 2022/996 definīcija "site"
Produktu grupa	Materiāli/degviela ar līdzīgām īpašībām un vienādiem uzskaites noteikumiem	Viena produkta grupas robežās	Reg. 2022/996 definīcija "product group"
Partijas ID	Unikāls identifikators	Saistāms ar PoS un transportu	Art. 30
Ienākošais apjoms	Saņemtais daudzums	t / Nm ³ / m ³	Art. 30
Izejošais apjoms	Izsniegtais daudzums	t / Nm ³ / m ³	Art. 30
Sākuma atlikums	Perioda sākuma atlikums	Iepriekšējā perioda beigas	Art. 30
Beigu atlikums	Perioda beigu atlikums	Aprēķināts automātiski	Art. 30
Ilgspējas raksturlielumi	Izejviela, izcelsme, TEL pielikums, SEG prasības, atkritumi/atlikumi statuss	Pārnes uz izņemtajām partijām	Reg. 2022/996 mass balance noteikumi
Konversijas koeficients	Ja notiek pārstrāde / pārrēķini	Tikai ar dokumentētu metodiku	Annex V/VI; Art. 31
Neatbilstības / korekcijas	Norāde uz labojumiem, norakstiem, zaudējumiem	Apraksts + apstiprinājums	Reg. 2022/996 Art. 4 un audita prasības

3. Ilgtspējas un emisiju ietaupījumu apliecināšana

Atbilstoši Transporta enerģijas likumā noteiktajam Latvijā degvielas piegādātājs atbilstības apliecināšanai var izmantot tikai EK atzītās brīvprātīgās shēmas vai nacionālās shēmas.

3.1. Brīvprātīgās shēmas

Brīvprātīgo shēmu saraksts ir publicēts attiecīgajā [EK tīmekļa vietnē](#). Shēmas nodrošina apliecinājumu, ka attiecīgā transporta enerģija ir ražota ilgtspējīgi un nodrošina būtisku SEG emisiju ietaupījumu. Gala piegādātājam jānodrošina, ka visa piegādes ķēde ir aptverta ar EK atzītām brīvprātīgajām shēmām, vienlaikus saglabājot masas bilances sistēmas nepārtrauktību un izsekojamību. Ja piegādes ķēdē ir nesertificēts operators vai pārtrūkst masas bilances izsekojamība, produkts nevar tikt uzskatīts par ilgtspējīgu Transporta enerģijas likuma izpratnē.

3.2. Prasības sertifikācijas institūcijai un auditam

Sertifikācijas institūcijas izvēle

Degvielas piegādātājs izvēlas sertifikācijas institūciju, kas darbojas atbilstošas brīvprātīgās shēmas ietvaros un atbilst piemērojamām akreditācijas prasībām. Regula 2022/996 nosaka, ka brīvprātīgajām shēmām jāpieprasa, lai to vārdā strādājošās sertifikācijas institūcijas būtu akreditētas atbilstoši ISO 17065 standartam. Vienlaikus brīvprātīgo shēmu sistēmā ir būtiska auditoru neatkarība, interešu konflikta novēršana un, cik iespējams, auditoru rotācija vai līdzvērtīgas labās prakses piemērošana.

Prasības sertifikācijas institūcijai un pārejas periods akreditācijai

Sertifikācijas institūcija, kas veic auditus brīvprātīgās vai nacionālās shēmas vārdā, ir neatkarīga atbilstības novērtēšanas institūcija, kas darbojas saskaņā ar attiecīgās shēmas sistēmu. Regula 2022/996 paredz, ka minētā institūcija ir akreditēta atbilstības novērtēšanas iestāde, un akreditācijas prasība pilnā apjomā tā piemērojama no 2027. gada 1. janvāra.

Ja sertifikācijas institūciju veic verificācijas darbības ar saviem resursiem vai resursiem, kas ir tās tiešā kontrolē, no 2027.gada 1.janvāra tai papildus jāatbilst arī attiecīgajām EN ISO/IEC 17029 un EN ISO 14065 prasībām. Degvielas piegādātājam pirms līguma slēgšanas ar sertifikācijas institūciju ieteicams saņemt rakstisku apstiprinājumu par tās darbību izvēlētajā shēmas ietvaros un par tās akreditācijas statusu.

3.3. Sertificēšanās process

Sertificēšanās brīvprātīgās shēmas ietvaros notiek **konkrētam ekonomiskajam operatoram, konkrētai darbības jomai (scope) un konkrētā objektā (sites)**; sertifikācija nav automātiski attiecināma uz visām komersanta struktūrvienībām, produktiem vai darbībām. Regula 2022/996 definē "economic operator", "site", "product group", "certificate", "proof of sustainability", "surveillance audit" un "re-certification audit".

Degvielas piegādātājam sertificēšanās process organizējams šādā secībā:

1. solis – uzņēmuma lomas noteikšana piegādes ķēdē. Jānosaka, vai uzņēmums sertificējas kā degvielas piegādātājs, tirgotājs, uzglabātājs, noliktavas operators vai cita ekonomiskā operatora kategorija, ko pieļauj izvēlētajā shēma. Jādefinē, kuras darbības tiks audita tvērumā: saņemšana, uzglabāšana, sajaukšana, pārdošana, PoS izsniegšana, datu uzturēšana UDB u.c.

2. solis – sertificējamo vietu un produktu grupu kartēšana. Jāidentificē visas vietas, loģistikas objekti, noliktavas, termināļi un citas vietas, kurās produkti var tikt sajaukti vai kur tiek uzturēta masas bilance. Vienlaikus jāizveido produktu grupu klasifikācija tā, lai vienā grupā būtu tikai tādi materiāli vai degvielas, kam ir līdzīgas fizikāli ķīmiskās īpašības un uz

kuriem attiecas vienādi degvielas piegādātājiem noteikto pienākumu izpildes uzskaites noteikumi.

3. solis – piemērotas brīvprātīgās shēmas izvēle. Jāizvēlas EK atzīta brīvprātīgā vai nacionālā shēma, kuras atzītais tvērums aptver attiecīgo degvielas veidu, piegādes ķēdes posmu un uzņēmuma plānoto darbību. EK publicē atzīto shēmu sarakstu, un ārējais auditors pārbauda visu ražošanas/piegādes ķēdi no izejvielu izcelsmes līdz degvielas ražotājam vai tirgotājam.

4. solis – sertifikācijas institūcijas izvēle. Jāizvēlas sertificēšanas institūcija, kas darbojas izvēlētās shēmas ietvaros. Regulā paredzēts, ka šī institūcija ir neatkarīga atbilstības novērtēšanas institūcija, kas sākot ar 2028.gadu ir atbilstoši akreditēta nacionālajā akreditēšanas iestādē.

5. solis – iekšējo procedūru un uzskaites sistēmas izveide pirms pieteikuma auditam. Pirms sākotnējā audita jābūt faktiskai, nevis tikai formālai masas bilances sistēmai, dokumentētai PoS pārbaudes kārtībai, piegādātāju sertifikātu pārbaudes procesam, neatbilstību vadībai, dokumentu glabāšanas un UDB datu saskaņošanas kārtībai. Uzņēmumi tiek auditēti pirms dalības shēmā un ka informācijai jābūt dokumentētai un izsekojamai līdz izejvielu izcelsmei.

6. solis – sākotnējais sertifikācijas audits. Sākotnējais audits ir pirms dalības shēmā veikts audits ar mērķi izsniegt sertifikātu. Audita laikā tiks pārbaudīta faktiskā darbība, dokumenti, ieraksti, partiju izsekojamība, produktu grupas, vietas, PoS izsniegšanas kontroles, UDB un neatbilstību vadība.

7. solis – neatbilstību novēršana un korektīvās darbības. Ja auditā tiek konstatētas neatbilstības, uzņēmumam tās jānovērš termiņā, jāveic cēloņa analīze un jādokumentē korektīvās darbības tā, lai būtu pierādāma neatkarīgas riska mazināšana. Regula 2022/996 prasa, lai shēmās būtu skaidra neatbilstību klasifikācija un savlaicīga korektīvo pasākumu un sankciju piemērošana.

8. solis – sertifikāta saņemšana, uzraudzības audits un pārsertifikācija. Pēc sertifikāta izsniegšanas uzņēmumam jāturpina uzturēt pilnu atbilstību, jo shēmas paredz uzraudzības auditus, un Regula 2022/996 definē arī “surveillance audit” un “re-certification audit”. Pārbaudes par iepriekšējiem periodiem notiek regulāri, tāpēc sistēmai jābūt auditam gatavai nepārtraukti, ne tikai pieteikuma brīdī.

3.3.1. Obligātās prasības pirms pieteikšanās sākotnējam auditam

Pirms pieteikšanās sākotnējam auditam degvielas piegādātājam obligāti jānodrošina vismaz šādi elementi:

- 1) noteikts sertificējama tvērums (scope), ieskaitot darbības, produktus, piegādes ķēdes posmus un vietas;
- 2) identificētas visas vietas (sites), kurās produkti tiek saņemti, uzglabāti, sajaukti, sadalīti vai no kurām tie tiek laisti tirgū;
- 3) ieviesta masas bilances sistēma pa objektiem un produktu grupām ar dokumentētu bilances periodu, sākuma atlikumiem, ienākošajiem apjomiem, izejošajiem apjomiem, korekcijām un beigu atlikumiem;
- 4) noteikta partijas identifikācijas kārtība, kas ļauj sasaistīt katru saņemto un izlaisto partiju ar PoS, rēķinu, transporta dokumentiem, noliktavas uzskaiti un UDB ierakstu;
- 5) izveidota piegādātāju pārbaudes procedūra, kas pirms materiāla vai degvielas pieņemšanas pārbauda sertifikāta spēkā esamību, tvērumu, vietas atbilstību un produktu/izejvielu aptvērumu;
- 6) noteikta PoS pieņemšanas, pārbaudes, labošanas, aizturēšanas un atkārtotas izsniegšanas kārtība;

- 7) noteikta UDB ievades, saņemšanas, pārbaudes un kļūdu labošanas atbildība, ciktāl attiecīgais darījums ietilpst UDB prasību tvērumā;
- 8) noteikta neatbilstību klasifikācijas, eskalācijas, apturēšanas un korektīvo darbību procedūra;
- 9) noteikta dokumentu glabāšanas, versiju kontroles un piekļuves kārtība tā, lai audita brīdī būtu iespējams bez nesamērīga laika patēriņa izsekot pilnam darījuma ceļam;
- 10) veikts iekšējais pirmsaudita pārskats (mock audit / internal audit), lai pārlicinātos, ka sistēma darbojas praksē, nevis tikai aprakstā.

3.3.2. Pieteikuma dokumentu komplekts sertifikācijas institūcijai

Piesakoties sākotnējam auditam, degvielas piegādātājam jā sagatavo vismaz šāds dokumentu komplekts:

- 1) uzņēmuma juridiskie dati un sertificējamās struktūrvienības identifikācija;
- 2) sertificējamo vietu saraksts ar adresēm, funkcijām un loģistisko robežu aprakstu;
- 3) darbības jomas (scope) apraksts – pieņemšana, uzglabāšana, tirdzniecība, sajaukšana, PoS izsniegšana, UDB datu ievade vai cita attiecīgā funkcija;
- 4) produktu grupu saraksts un klasifikācijas loģika;
- 5) masas bilances procedūra un faktiskie uzskaites paraugi/izdrukas no ERP vai Excel reģistra;
- 6) PoS kontroles procedūra un PoS paraugi;
- 7) piegādātāju sertifikātu pārbaudes procedūra un faktiskie pārbaudes pierādījumi;
- 8) UDB datu saskaņošanas procedūra un, ja piemērojams, testēšanas ieraksti vai reāli piemēri;
- 9) neatbilstību vadības un koriģējošo un preventīvo darbību procedūra;
- 10) atbildīgo personu matrica, kurā katrai kontrolei ir norādīts procesa īpašnieks un aizvietotājs.

3.3.3. Minimālais auditam sagatavojamo dokumentu komplekts

Degvielas piegādātājam ieteicams uzturēt vismaz šādu minimālo dokumentu kopumu auditam gatavā formā:

- spēkā esošas iekšējās procedūras par masas bilanci, PoS pārbaudi, piegādātāju izvērtēšanu, UDB lietojumu, neatbilstībām un dokumentu glabāšanu;
- sertificēto vietu (sites) saraksts un to darbības apraksts;
- produktu grupu klasifikācijas apraksts;
- piegādātāju sertifikātu kopijas vai pārbaudes pierādījumi;
- masas bilances reģistrs ar sākuma un beigu atlikumiem;
- PoS faili un to sasaite ar rēķiniem, pavadzīmēm, noliktavas ierakstiem un partiju ID;
- dokumenti par korekcijām, zudumiem, norakstiem un neatbilstību izmeklēšanu;
- pašnovērtējuma vai iekšējā audita ieraksti;
- UDB ierakstu izdrukas vai ekrānattēli, kas sasaistāmi ar attiecīgajām partijām.

Visiem auditam iesniedzamajiem dokumentiem jābūt viegli identificējamiem, datētiem, ar norādītu versiju un sasaistāmiem ar konkrēto objektu, produktu grupu un partiju. Ieteicams nodrošināt vienotu dokumentu nosaukšanas, arhivēšanas un piekļuves kārtību, lai auditori varētu bez nesamērīga laika patēriņa izsekot pilnai darījuma ķēdei.

3.4. Riskos balstīta pārbaude un audita intensitāte

Degvielas piegādātājam jāpieņem, ka audita intensitāte, apjoms vai abi kopā tiks pielāgoti uzņēmuma un piegādes ķēdes kopējam riska profilam. Regula 2022/996 paredz, ka auditoram gan sākotnējā auditā uz vietas, gan turpmākajos uzraudzības un pārsertifikācijas audits jāveic atbilstoša vispārējā riska analīze, ņemot vērā ne tikai konkrētā operatora risku,

bet arī piegādes ķēdes risku, piemēram, ja operators strādā ar Transporta enerģijas likuma pielikuma materiāliem vai citām augsta krāpšanas/nozīmīgas kļūdas riska plūsmām.

Tādēļ degvielas piegādātāja iekšējā sistēmā jābūt dokumentētam riska novērtējumam vismaz par: piegādātāju sertifikātu statusu un tvērumu; vietu un produktu grupu pareizu nodalīšanu; PoS, komerciālo dokumentu un noliktavas datu sakrītību; UDB ierakstu savlaicīgumu un konsekveci; korekciju un manuālu datu labojumu biežumu; darījumiem ar nesertificētiem operatoriem vai eksporta plūsmām ārpus ES sistēmas.

Ja riska profils ir paaugstināts, uzņēmumam jāparedz papildu iekšējās kontroles: 100 % dokumentu pārbaude noteiktām plūsmām, vadības apstiprinājums pirms PoS izsniegšanas, biežāka bilances slēgšana, neatkarīga sekundārā pārbaude un paplašināta korigējošo un preventīvo darbību uzraudzība. Šie pasākumi nav alternatīva normatīvajai atbilstībai, bet gan instruments auditora uzticības līmeņa celšanai.

3.5. Riska signāli un obligātā eskalācija

Ja degvielas piegādātājs konstatē paaugstināta riska signālu, attiecīgajam apjomam līdz noskaidrošanai nedrīkst attiecināt ilgtspējas un SEG emisiju raksturlielumus vai izsniegt ilgtspējas apliecinājumu (PoS). Par paaugstināta riska signāliem uzskatāmi vismaz šādi gadījumi:

- piegādātāja sertifikāta derīgums ir beidzies vai tā tvērums neaptver attiecīgo produktu, izejvielu, darbību vai vietu;
- PoS, rēķins, pavadzīme, noliktavas dati un masas bilances ieraksts savstarpēji nesakrīt;
- nav iespējams pierādīt saikni starp partiju un tās ilgtspējas vai SEG raksturlielumiem;
- notikušas biežas pēcapstrādes korekcijas, noraksti vai datu labojumi bez pietiekama pamatojuma;
- pastāv aizdomas par dubultu uzskaiti, dubultu prasījumu vai neatļautu raksturlielumu atribūtu.

Šādos gadījumos ieteicams piemērot vismaz šādu eskalācijas secību:

- 1) apturēt ilgtspējas apgalvojuma izmantošanu attiecīgajam apjomam;
- 2) dokumentēt neatbilstību vai izmeklēšanas sākšanu iekšējā žurnālā;
- 3) pieprasīt precizējumus no piegādātāja vai iesaistītā operatora;
- 4) izvērtēt, vai nepieciešams korigēt masas bilances ierakstus, UDB datus vai PoS informāciju;
- 5) vajadzības gadījumā informēt sertifikācijas institūciju vai attiecīgo brīvprātīgo shēmu saskaņā ar tās noteikumiem;
- 6) atsākt ilgtspējas apgalvojuma izmantošanu tikai pēc dokumentētas neatbilstības novēršanas.

4. Atbilstības apliecināšana

4.1. Ilgtspējas apliecinājumi

PoS ir galvenais ilgtspējas apliecinājuma dokuments. Tajā jānorāda piegādātājs, sertifikāta numurs, produkta veids, izmantotā izejviela un tās atbilstība konkrētam izejvielas veidam, piemēram, modernā biodegviela, Transporta enerģijas likuma pielikuma 2.daļas izejviela, pārtikas vai dzīvnieku barības izcelsmes izejviela, izcelsmes valsts, emisiju vērtība un nodrošinātais emisiju ietaupījums un vai produkts atbilst emisiju ietaupījumu kritērijiem, masas bilances raksturlielumi un darījuma datums. Jebkurai neatbilstībai starp PoS un degvielas piegādes dokumentiem auditoram būs augsts riska signāls.

Katrs uzņēmums ar sertificētām atrašanās vietām var izsniegt PoS degvielas piegādēm no šīm atrašanās vietām, bet tikai attiecīgā shēmas aptvēruma ietvaros, tikai sertificētajām

darbībām un tikai auditēto materiālu kategorijām. Šis PoS ir paredzēts šķidrās biodegvielas pircējam. PoS tiek izmantoti visā ražošanas un tirdzniecības ķēdē, līdz brīdim, kad attiecīgā transporta enerģija tiek realizēta tirgū un tātad tiek izlietota / izmantota.

4.2. Ilgtspējas apliecinājumu minimālā kontrole un datu konsekvence

PoS pārbaude pirms pieņemšanas un izsniegšanas

Pirms PoS pieņemšanas no piegādātāja un pirms PoS izsniegšanas nākamajam posmam degvielas piegādātājam jāveic minimālā datu konsekvences pārbaude. Jāpārbauda vismaz: piegādātāja nosaukums, sertifikācijas shēma, sertifikāta numurs un derīgums, attiecīgās vietas tvērums, produkta un izejvielas apraksts, partijas ID, daudzums, izcelsmes valsts, SEG emisiju vērtība vai izmantotā noklusējuma vērtība, emisiju ietaupījuma atbilstība, kā arī PoS sasaite ar rēķinu, transporta dokumentu un iekšējās uzskaites ierakstu. Jebkura neatbilstība starp PoS un pavaddokumenti ir uzskatāma par paaugstināta riska signālu un jāizmeklē pirms ilgtspējas apgalvojuma izmantošanas.

SEG raksturlielumu saglabāšana sajaukšanas un dalīšanas gadījumos

Ja degvielas piegādātājs saņem vai realizē partijas, kurās notikusi sajaukšana vai partijas sadalīšana vai ja degvielas piegādātājs šīs darbības veic pats, iekšējai uzskaitē jāspēj saglabāt saikni starp attiecīgo partiju un tai piešķirtajiem SEG emisiju datiem. Tas ir īpaši svarīgi gadījumos, kad uzņēmums saņem degvielas ar atšķirīgām emisiju vērtībām un tirgū laiž vairākas partijas ar atšķirīgiem ilgtspējas raksturlielumiem. Uzskaites sistēmā jābūt dokumentētai metodikai, kā tiek attiecināti SEG raksturlielumi uz izejošajām partijām masas bilances ietvaros.

4.3. Ilgtspējas apliecinājumu nepieņemšanas, labošanas un atkārtotas izsniegšanas kārtība

Degvielas piegādātājam savās procedūrās ieteicams noteikt, ka PoS netiek pieņemts vai netiek izsniegts tālāk, ja:

- nav iespējams pārbaudīt piegādātāja sertifikāta derīgumu vai tvērumu;
- PoS satur pretrunīgus vai nepilnīgus datus par produktu, izejvielu, daudzumu, partijas ID, izcelsmi vai SEG vērtībām;
- PoS nav sasaistāms ar rēķinu, transporta dokumentu, noliktavas ierakstu vai masas bilances reģistru;
- attiecīgais apjoms pārsniedz uzņēmuma attiecīgajā masas bilances kontā pieejamo sertificēto apjomu.

Ja PoS ir jālabo, jānodrošina, ka:

1. sākotnējā versija netiek dzēsta, bet saglabāta ar versiju kontroli;
2. labošanas iemesls ir dokumentēts;
3. laboto PoS apstiprina atbildīgā persona;
4. pēc labojuma tiek atkārtoti pārbaudīta atbilstība saistītajiem dokumentiem un, ja piemērojams, UDB ierakstiem.

Atkārtoti izsniegt PoS drīkst tikai tad, ja ir novērsta sākotnējā neatbilstība un ir nodrošināta pilnīga datu konsekvence.

4.4. SEG emisiju ietaupījuma pierādīšana un aprēķini

SEG ietaupījumus var apliecināt, izmantojot faktiskās vai standartvērtības. Degvielas piegādātājs parasti neveic primāro SEG aprēķinu, tomēr tam jāspēj verificēt piegādes ķēdē saņemto SEG datu pilnīgumu, konsekvenci, metodoloģisko atbilstību un sasaisti ar masas bilances uzskaiti. Vienlaikus, ja tiek veikta degvielu ar dažādiem emisiju rādītājiem

sajaukšana, tad masas bilances sistēmas ietvaros ir jāspēj attiecināt emisiju ietaupījumu rādītāji uz katru konkrēto partiju, t.i. jāspēj apvienot un/vai sadalīt emisiju ietaupījumu rādītāji pa maisījuma partijām.

5. Savienības datubāze un datu saskaņošana

Degvielas piegādātājam jānodrošina, ka UDB ieraksti ir savlaicīgi izveidoti, saņemti vai pārbaudīti un ir sasaistāmi ar attiecīgo partiju, PoS, rēķinu, pavadzīmi un citiem piegādes dokumentiem. UDB ir definēta Transporta enerģijas likuma 17.panta 3.daļā (RED 31a.pants), savukārt Regula 2022/996 to iekļauj kā vienu no sertifikācijas sistēmā izmantojamajiem pamatjēdzieniem. Praktiski tas nozīmē, ka uzņēmuma iekšējā sistēmā jābūt viennozīmīgai saiknei starp partijas ID, PoS numuru un UDB ieraksta identifikatoru, ja tāds attiecīgajā darījumā ir piemērojams.

Degvielas piegādātājam savās procedūrās jāparedz, ka tirgū laistais ilgtspējīgais apjoms nedrīkst tikt deklarēts divreiz vai vienlaikus balstīts uz savstarpēji pretrunīgiem ierakstiem dažādās sistēmās. Tādēļ pirms produkta realizācijas tirgū jāaskaņo vismaz šādi datu avoti: masas bilances reģistrs, PoS, komerciālie dokumenti, noliktavas uzskaitē un UDB informācija. Šāds saskaņošanas pienākums izriet no RED un Transporta enerģijas likuma prasībām par izsekojamību un masas bilanci, kā arī no Regulas 2022/996 noteikumiem par harmonizētu un auditējamu datu plūsmu.

Savienības datubāzes (UDB) praktiskā izmantošana degvielas piegādātājam

Transporta enerģijas likuma 17.panta (RED 31.a panta) piemērošanas ietvarā ekonomiskajiem operatoriem jāievada informācija UDB par darījumiem un attiecīgo atjaunīgo/degvielu ilgtspējas raksturlielumiem tajā tvērumā, ko nosaka šī sistēma attiecībā uz šķidrājiem un gāzveida atjaunīgajiem kurināmajiem/degvielām un pārstrādāta oglekļa degvielām transportā.

Degvielas piegādātājam iekšējās procedūrās jānosaka vismaz šāds UDB process:

- 1) atbildīgā persona par UDB kontu, lietotājiem un piekļuves tiesībām;
- 2) termiņš, kādā pēc darījuma jāizveido vai jāpārbauda UDB ieraksts;
- 3) kontrole, ka UDB ieraksta identifikators ir sasaistīts ar partijas ID, PoS numuru, rēķinu un transporta dokumentu;
- 4) kļūdu labošanas procedūra, ja UDB, PoS vai komerciālie dokumenti savstarpēji nesakrīt;
- 5) aizliegums izmantot ilgtspējas apgalvojumu, ja UDB dati ir pretrunīgi vai nav savlaicīgi sasaistāmi ar konkrēto partiju;
- 6) periodiska UDB un masas bilances savstarpējā salīdzināšana kā obligāta mēneša/beigu perioda kontrole.